

La participació dels actors en el treball en xarxa: *Idees i conclusions* **III Fòrum Interxarxes- Diputació de Barcelona (12 de desembre 2008)**

Ramon Almirall i José R. Ubieto. Comitè Tècnic Projecte Interxarxes

La difusió i generalització de les pràctiques de xarxa es ja una realitat al nostre país. No passa un mes sense que tinguem coneixement d'una nova experiència o de una jornada al voltant del treball en xarxa. Una bona notícia i un millor estímul per tots aquells, que com nosaltres, vam apostar, al seu moment, per la implementació d'aquest treball col·laboratiu.

Ens trobem, a més a més, amb l'existència de canvis rellevants en el panorama de les polítiques públiques i d'atenció a les persones: organitzatius però també legals i metodològics. Tenim un nou marc legal que afecta a les nostres funcions i rols, amb una futura llei d'Infància que donarà carta de naturalesa a les pràctiques de xarxa en l'àmbit de l'atenció a infància i famílies.

Com tota situació de canvi, implica oportunitats i riscos que no estan del tot determinats ja que el desenvolupament real d'aquesta nova organització no serà aliè a la iniciativa i propostes dels mateixos actors de la intervenció social: responsables polítics, tècnic i professionals, sense oblidar les altres entitats professionals i no governamentals.

Es, doncs, un bon moment per continuar sostenint un model de treball que, dins del marc general, aposti per un tractament acurat de les problemàtiques emergents. Un model centrat en la situació-cas més que no pas en el laberint de circuits, protocols i avaluacions productivistes. Un model que asseguri la conversa permanent i regular entre els professionals dels diferents serveis i xarxes implicades: salut, educació i atenció social.

Els projectes de treball en xarxa, ja en curs (alguns amb 8-10 anys de desenvolupament), ens ofereixen un ampli ventall d'experiències per aprendre i extraure conclusions. No partim, doncs, de zero, tenim un bagatge que cal ara socialitzar, compartir i analitzar. Una de les qüestions cabdals per aprofundir en aquestes pràctiques són les estratègies que afavoreixen la participació –sempre necessària- de tots els actors del treball en xarxa: nens, joves, pares, polítics i professionals.

Amb aquesta intenció vam organitzar el III Fòrum *Interxarxes* el passat mes de desembre, amb col·laboració amb la Diputació de Barcelona i que va comptar amb la presència de més de 250 professionals, del projecte Interxarxes però també d'altres districtes de la ciutat de Barcelona i d'altres municipis de tot Catalunya.

El projecte *Interxarxes* es un projecte de treball en xarxa, amb Infància i família, que es du a terme des de l'any 2000 al dte d'Horta-Guinardó de la ciutat de Barcelona. Impulsat per l'Ajuntament de Barcelona, la Generalitat de Catalunya i la Diputació de Barcelona, aplega al conjunt de serveis públics, i molts privats, adreçats a la infància en l'esmentat territori: salut (ABS, CSMA, CSMIJ, Salut comunitària, CDIAP, recursos de salut mental i rehabilitació, Hospital de Dia), educació (Escoles bressol, CEIP's, IES, Escoles d'educació especial, EAP, centres de formació no reglada), atenció social (SSB, EAIA, Caritas,..) i temps lliure (ludoteca, casals infantils, centres oberts,..)¹.

Us oferim a continuació algunes de les idees i conclusions que es van generar en aquest fòrum interdisciplinar.

La participació dels actors en el treball en xarxa: professionals, pares i joves

Les “resistències” dels professionals

Alguns professionals, quan reflexionen sobre els límits i possibilitats del treball en xarxa, admeten la seva idoneïtat però es lamenten de la seva inviabilitat. Suposen que la inversió que requereix és un handicap per a la seva implementació i ho viuen com un increment, inviable, de les càrregues de treball habituals. Avui més evident en un sistema d'actuació clarament assistencialista i productivista (predomini avaluatiu dels indicadors d'activitat sobre els de procés). I és cert que, com tota iniciativa, requereix una inversió inicial, fàcilment recuperable després. No obstant això, aquesta és una resistència que en cap cas hem d'obviar perquè respon a un estat de les coses molt real.

El model de treball en xarxa que proposem al projecte Interxarxes, subverteix el model dominant de la derivació protocol·litzada i per tant la primera observació a tenir en compte és que el seu futur depèn del benefici que sàpiga generar per a tots els agents: professionals, usuaris i responsables polítics. Benefici de diversos tipus: en termes de producció de saber, de millora de la qualitat assistencial, de millora de la cooperació entre serveis i també de l'eficiència de l'actuació.

En deixar que el subjecte mateix sigui un agent del saber i no un objecte, els dispositius mateixos esdevenen un recurs amb un ús possible per al subjecte, diferent de la simple classificació. Al posar l'accent en l'ús que es fa dels dispositius, la qüestió és com coordinar i evitar la deriva del subjecte. El principi d'ordenament és apuntar al problema particular de cada subjecte, allò que fa de punt de detenció per a ell i és per això que la seva participació esdevé imprescindible.

Pel que fa al vincle interprofessional, ha d'estar presidit per la confiança i per la necessària co-responsabilitat en les decisions i acords. Acceptem com punt de partida la incompletud mateixa de tota resposta. Mai hi ha *La solució*, hi ha una pluralitat de maneres, algunes millors que unes altres. En aquest sentit tot acte professional implica un risc ja que no existeix la garantia absoluta que donaria l'Altre, que no existeix com aquest garant absolut. Això ens obliga al respecte mutu, entès com el reconeixement d'aquesta falta primordial, a partir de la qual ens posem a treballar junts. Aquesta co-responsabilitat no només no eludeix la responsabilitat individual del d'un en un, sinó que la pressuposa. No és possible respondre amb l'altre, si abans un mateix no respon, en primer lloc.

Algunes de les estratègies que poden afavorir aquesta participació dels professionals:

1. Treballar a partir del desig col·laboratiu de cadascú, segons el temps d'implicació
2. Motivació sense imposició
3. Mostrar públicament resultats, malgrat siguin experimentals
4. Recolzar-se en altres experiències en curs i d'orientació similar
5. Visibilitat de la incidència col·lectiva del projecte
6. Un lideratge compartit amb àmplia participació

Reconceptualitzant la mirada sobre els joves

La participació intencional, aquella que cerquem els professionals quan intervenim amb joves, abasta diferents manifestacions i vies però té un objectiu comú: promou que el jove es faci càrrec de les seves coses: estudis, feina, relacions personals, familiars i/o socials. En aquest sentit cerca contrariar la inèrcia actual que tendeix a la dependència dels subjectes dels objectes que l'envolten (Internet, mòbils, menjar, tòxics,...). Aquesta idea de la participació no es reduïble, doncs, a una xifra, que indicaria la presència d'aquests joves en les activitats que organitzem.

Aquestes vies avui tenen trets diferenciadors respecte el passat. Si bé la tradició assenyalava l'afiliació i la pertinença formal a una associació i/o institució com a via regia de la participació, avui observem com, al costat d'aquesta fórmula menys present en els joves, trobem altres maneres de connexió/desconnexió que configuren cicles que finalitzen i recomencen de manera constant.

En qualsevol cas, les vies de participació sempre s'han d'ajustar en cada cas als tipus d'objectius, als recursos disponibles i als desitjos dels propis joves.

Les diferents experiències presentades mostraven aquesta diversitat que anava des de projectes de xarxa, amb una forta complexitat, estables i regulars, adreçats a joves en situacions de risc (Xarxa d'Adolescents de Cornellà i Centre Obert de la Fundació ADSIS) a projectes més focals implementats a partir de situacions-problemes (Sant Celoni Games o Mediació als IES de Badia del Vallès).

Tots ells van coincidir en algunes estratègies bàsiques per tal d'afavorir la participació real dels joves:

1. Reconceptualitzar la nostra mirada sobre els joves, massa criminalitzada en certs discursos i en la visió que difonen els Media. Una percepció més positiva de les capacitats i desitjos dels joves afavorirà el fet de donar-los més poder (*empowerment*).
2. Tenir en compte les seves propostes: els seus codis, els seus espais, el seu ús de les noves tecnologies, els seus ritmes com a elements de definició pròpia de la seva identitat.
3. Introduir la lògica col·lectiva en aquesta participació que només es pensable en termes de procés. Per això cal establir processos d'acolliment, donar-se el temps necessari per aquest treball col·lectiu i emmarcar-lo en un pla de treball en xarxa.
4. Mostrar explícitament el nostre interès pel patiment dels joves, a vegades mut i silencios. Això implica que l'acompanyament es faci des de la proximitat i amb la implicació real dels professionals que els hi fan costat.
5. Tenir una inserció al territori: la participació requereix d'un escenari propi del jove i d'un territori d'actuació comú dels professionals.

Afavorint la participació de les famílies

Més enllà de l'atenció individualitzada que habitualment reben les famílies i cadascun dels seus membres, des dels diferents serveis, en els darrers anys s'han incrementat les iniciatives institucionals adreçades a les famílies, dutes a terme amb abordatges col·lectius de la intervenció, compatibles amb l'esmentada atenció personalitzada.

Les característiques d'aquestes activitats són molt diverses i abasten des d'accions preventives en l'àmbit de la salut comunitària, fins a grups col·laboratius i d'autoajuda en els quals participen persones en condicions semblants de risc o de dificultat. En molts dels casos les activitats es proposen afavorir l'aprofitament dels propis recursos de les persones participants, propiciant-ho a partir de la dinamització a càrrec dels professionals que la condueixen.

Aquestes activitats mobilitzen sovint serveis de diferents xarxes: educativa, social, de lleure, de salut o de justícia que, com s'ha pogut comprovar a través d'experiències compartides, multipliquen la bondat de la seva incidència quan són capaces d'intercanviar mirades i criteris propis de cadascuna d'aquestes àrees o xarxes.

Trobem exemples d'aquest fet quan veiem que la convocatòria d'una activitat és assumida pels diferents serveis, independentment de que després la realització corri a càrrec d'un d'ells. En altres casos s'han pogut aprofitar experiències d'altres xarxes i serveis, per reinventar noves experiències aprofitant els encerts i les errades d'actuacions anteriors.

A les experiències presentades a la taula sobre la *participació de pares i fills*, es van poder compartir actuacions preventives en l'àmbit de la salut comunitària (Xarxa d'infància de Sant Feliu de L.) així com altres activitats de caràcter preventiu, o d'orientació i suport (*Grup de mares monoparentals*, activitat a càrrec de l'Ajuntament d'Esparreguera, *Taller de pares* del projecte Interxarxes d'Horta Guinardó i *Grup de famílies acollidores extenses*, del programa d'Infància de l'Ajuntament de l'Hospitalet de L.).

En tots els casos, la reflexió dels professionals havia portat a petites modificacions de les activitats presentades que, al llarg de la seva història, s'ajustaven per tal d'afavorir la participació de les persones usuàries. Es buscava la participació no només en el sentit de propiciar que s'acostessin nous usuaris a l'activitat, sinó també que, un cop s'hi havien incorporat, en fossin participants actius un cop. És per això que les diferents reflexions presentades s'aturen a considerar aspectes relatius a la forma de convocar les persones usuàries, al lloc on es realitzarà l'activitat o l'horari més adient, però també es para atenció a aspectes com els recursos per facilitar la interacció entre els participants en el curs de l'activitat que comparteixen.

Totes les experiències presentades van coincidir en algunes estratègies bàsiques per tal d'afavorir la participació de pares, mares o criatures, segons les diferents activitats presentades. Entre el que es va compartir podem destacar:

1. El valor positiu d'atorgar un caràcter voluntari a les activitats proposades. S'observa que pot afavorir-se la participació, la inscripció o l'assistència, a través de la intervenció específica d'un o altre professional que orienta les famílies, però convé que qui hi assisteix, senti que ha estat ell o ella qui ha decidit d'anar-hi. Per això, la forma d'informar o divulgar l'activitat es converteix en una actuació important en sí mateixa.
2. La voluntarietat no està renyida amb el compromís, sinó ben al contrari. Diverses activitats de caràcter del tot voluntari, propicien la inscripció i un cert compromís d'assistència, com una forma de promoure la vinculació. D'aquesta manera l'activitat esdevé voluntària i alhora comporta assumir una responsabilitat.
3. Facilitar la informació sobre les activitats des de diverses fonts, procurant també que sempre que es pugui hi hagi actuacions de recordatori en llocs pròxims a l'usuari potencial (en uns casos els centres educatius i en altres centres cívics freqüentats per alguna altra activitat) amb algun grau d'implicació per part de

persones d'aquest lloc que tenen algun vincle anterior amb els usuaris potencials.

4. Partir, sempre que l'activitat ho permeti, dels interessos específics evidenciats per part dels participants, tant en la programació de l'activitat, com en l'ajustament al llarg del seu desenvolupament.
5. Les diferents experiències fugen de models estandarditzats que podrien impedir als professionals acomodar-se prou a la singular realitat dels participants. Un exemple el podem trobar amb el taller de pares, on se subratlla la diferència respecte a altres experiències com les "escoles de pares". En els tallers no es pretén *ensenyar a fer de pares*, sinó buscar de forma compartida maneres de que les coses vagin millor a la relació familiar.
6. En algunes experiències es va posar èmfasi en la importància de crear un clima d'acord mutu entre els participants que permeti preservar la confidencialitat quan l'activitat en grup doni lloc a revelacions de caràcter privat. Es tracta d'un aspecte rellevant atès que moltes d'aquestes activitats es duen a terme en entorns comunitaris de barri o de poble on les persones es coneixen fàcilment.
7. S'ha destacat també la importància d'utilitzar espais prou a l'abast, així com d'evitar la utilització d'espais o entorns excessivament tintats d'una característica determinada. Un centre cívic, o un centre social del barri o poble, és més neutre per a segons quina activitat, que podria generar resistències a alguns participants, especialment sensibles, si es convoca a la seu d'algun servei que l'usuari identifica amb altres funcions molt definides.

Un cop més s'ha posat de manifest que el treball en xarxa permet, més enllà de l'afrontament col·laboratiu dels casos, l'encontre entre professionals per al contrast d'experiències, la discussió i la reflexió.

ⁱ Podeu trobar més informació a la web: www.interxarxes.net